

*До разової спеціалізованої вченої ради
Національної академії внутрішніх
справ
03035 м.Київ-ДСП, пл.Солом'янська, 1*

ВІДГУК

офіційного опонента

**на дисертацію Богатирчука Олександра Миколайовича за темою:
«РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ
ЗЕМЛЕВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ НАДР»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право», галузь знань 08 Право**

Актуальність дослідження. Україна має значні та різноманітні природні ресурси, які протягом тривалого історичного періоду зазнавали масштабної екстенсивної експлуатації, що призвело до їх негативних техногенних змін регіонального рівня та суттєвого зменшення їх еколого-захисного потенціалу. На сьогодні антропогенне й техногенне навантаження на навколишнє природне середовище у кілька разів перевищує відповідні показники в розвинутих країнах світу.

Серед злочинів проти довкілля значну питому вагу складають протиправні діяння у сфері землевикористання та охорони надр (ст. ст. 239, 239¹, 239², 240, 240¹ і 254 КК України). Їх кількість (навіть без урахування високої латентності) в останні роки зростає. З іншого боку, практики відчувають труднощі у протидії такому виду кримінальних правопорушень, що пов'язано (головним чином) з проблемами організаційно-тактичного та методичного характеру, які (крім цього) супроводжуються такими фоновими явищами, як: а) зосередженням суспільства на глобальних проблемах захисту довкілля, пов'язаних з нікчемними методами війни РФ на території України; б) зниженням якості роботи контролюючих органів в частині протидії екологічним правопорушенням та ін.

Проблеми методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень на фундаментальному рівні були об'єктом досліджень

Ю.П. Аленіна, Л.І. Аркуші, В.Д. Берназа, В.В. Бірюкова, В.І. Боярова, А.Ф. Волобуєва, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, І.В. Гори, А.В. Іщенко, О.Н. Колесниченко, В.С. Кузьмічова, О.П. Кучинської, В.В. Лисенка, Є.Д. Лук'янчикова, Г.А. Матусовського, О.І. Мотляха, М.А. Погорецького, М.В. Салтевського, О.В. Таран, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалової, П.В. Цимбала, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шумила, О.О. Юхна та ін.

У свою чергу розробками проблем розкриття та розслідування окремих протиправних діянь, розміщених у розділі VIII КК України «Кримінальні правопорушення проти довкілля» за час чинності чинного КПК України на рівні монографічних досліджень займались: С.О. Книженко («Криміналістична характеристика та основні положення розслідування екологічних злочинів»), О.В. Одерій («Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля»), Л.Ю. Крігер («Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень проти довкілля»), Н.В. Ігнатченко («Розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин»), О.К. Галицька («Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із забрудненням водних об'єктів»), Р.Р. Романенко («Виявлення та розслідування підрозділами Національної поліції України розкрадання лісодеревини»), А.В. Пастух («Розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням правил екологічної безпеки»), Л.В. Кондратюк («Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин») та ін.

Разом з тим, не применшуючи теоретико-практичну значущість згаданих робіт визначимо, що на тепер щонайменше: а) змінилася як суспільно-політична ситуація в Україні, так і законодавство у зазначеній сфері; б) «удосконалися» способи вчинення окремих протиправних діянь цієї категорії; в) «модифікувалися» способи протидії розслідуванню. Більше того, саме обраний дисертантом напрямок наукового дослідження останнім часом практично залишався поза увагою науковців.

З огляду на наведене дисертаційне дослідження О.М. Богатирчука є

актуальним і своєчасним.

Мета та завдання дослідження повною мірою узгоджуються з планом дисертації. Об'єкт та предмет дослідження обрані правильно.

Об'єкт та предмет дослідження обрані правильно і відповідають вимогам МОН України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр.

Предметом дослідження є розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до: Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021). Тематика роботи відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 11 червня 2020 року № 454), а також Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції на період до 2026 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р., основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021-2024 роки, затверджених рішенням Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23.

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол № 20 від 26 вересня 2023 року), зареєстрована Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 1175, 2023 рік).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість

наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження забезпечена вірним методологічним підходом і методами дослідження. Зокрема, для досягнення поставленої мети дисертант використав загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. Їх застосування було обумовлено системним підходом, що дозволяє реалізувати докладний розгляд методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр.

Результати дисертаційного дослідження О.М. Богатирчука є аргументованими та переконливими, вони отримані завдяки широкому використанню наукових джерел, емпіричного матеріалу та вмілому використанню різноманітних методів наукового дослідження.

Зокрема, інформаційну та емпіричну базу дослідження складають систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності Офісу Генерального прокурора за період 2019–2024 рр.; результати вивчення матеріалів 109 кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення у сфері землевикористання та охорони надр, розглянуті судами в 2015–2024 рр. у різних регіонах України; узагальнені дані анкетувань 303 респондентів (слідчих – 129; співробітників оперативних підрозділів – 106, прокурорів – 68) з м. Києва, Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Київської, Львівської, Рівненської, Харківської областей; огляди судово-слідчої практики, офіційні дані Державної служби статистики України, довідкові видання, статистичні матеріали.

Окремо опонент акцентує увагу на тому, що під час підготовки наукового дослідження автор використовував і власний досвід роботи в слідчих підрозділах НП України.

Достовірність наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується вдалою і продуманою структурою наукової розробки, логікою викладення матеріалу, потужним масивом емпіричної та джерельної бази.

Структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на

комплексному підході до вирішення проблем розробки методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні здобувач використав емпіричні матеріали, а також правові та наукові джерела. Висновки до розділів та загальні висновки дисертації відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості та достовірності.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше на основі теоретико-емпіричного дослідження з урахуванням позицій інших науковців та практичних працівників проведено спеціальне комплексне дослідження розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр.

У результаті проведеного дослідження дисертантом сформульовано та обґрунтовано низку висновків й рекомендацій, що характеризуються науковою новизною й мають важливе теоретичне та практичне значення. Серед них найбільш важливими теоретичними положеннями є наступні.

у перше:

– розроблено елементний склад криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр, що слугуватиме успішному вирішенню завдань розслідування: предмет злочинного посягання; обстановку вчинення кримінального правопорушення; спосіб учинення кримінального правопорушення; слідову картину кримінального правопорушення; особу злочинця;

– сформовано наукову позицію, щодо віднесення потерпілого, поряд з відомостями про час, місце його підготовки, вчинення та приховання, характеру кримінальної ситуації, до структури обстановки кримінального правопорушення

як факультативного складника, не властивого для окремих протиправних діянь цієї категорії, виокремлено його типові характеристики;

– обґрунтовано необхідність налагодження системної, на постійній основі, міжвідомчої взаємодії підрозділів Національної поліції, природоохоронними контролюючими органами, Спеціалізованої екологічної прокуратури, за координуючої ролі останньої, з огляду на зазвичай організований, тривалий характер аналізованих кримінальних правопорушень;

– аргументовано доцільність активного застосування в ході збирання та перевірки доказів у кримінальних провадженнях цієї категорії НСРД, а також заходів забезпечення кримінального провадження – арешту майна, тимчасового доступу до речей і документів, тимчасового вилучення майна;

удосконалено:

– перелік криміналістично значущих особистісних характеристик особи злочинця та організатора кримінального промислу, що сприятиме виявленню джерел інформації про кримінальне правопорушення у сфері землекористання та охорони надр, вплине на обрання тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій;

– положення, які характеризують стан наукових досліджень з обраної проблематики, визначено актуальні питання для першочергового опрацювання;

– типові слідчі ситуації початкового та наступного етапу розслідування аналізованих кримінальних правопорушень, які обумовлюються результативністю попереднього етапу, наявністю підозрюваного, його позицією та позицією учасників кримінального провадження, тактичними рішеннями слідчого; визначення специфічних завдань та алгоритмів процесуальних дій та ОРЗ;

– наукові ідеї щодо можливості висування та перевірки типових версій у досліджуваних кримінальних провадженнях про: спосіб учинення кримінального правопорушення, особу злочинця; особу організатора; причетність до вчиненого працівників правоохоронних, природоохоронних, інших державних органів; місцезнаходження незаконно видобутих корисних копалин; учинення інших протиправних діянь та ін.;

– організаційні й тактичні особливості проведення допиту свідків, підозрюваного, потерпілого, залежно від слідчої ситуації, що складається на початковому та наступному етапі розслідування;

– криміналістичні рекомендації щодо використання тактичних прийомів та застосування заходів безпеки при проведенні слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб;

– наукові ідеї щодо активного використання можливостей окремих видів експертиз при розслідуванні кримінальних правопорушень цієї категорії, які згруповано за критерієм: екологічної спрямованості (судово екологічна, геологічна, гідрометеорологічна санітарно-гігієнічна та ін.); технічні (судово-технологічна, будівельно-технічна, агротехнічна); криміналістичні (дактилоскопічна, трасологічна, техніко-криміналістичного дослідження документів, почеркознавча).

Дисертант напрацював самостійні наукові узагальнення та висновки, які виносить на захист. Разом із збагаченням теорії кримінального процесу та криміналістики вони мають суттєве теоретичне та практичне значення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені у дисертації положення і рекомендації можуть бути використані та використовуються у:

– *правозастосуванні* – як рекомендації та пропозиції, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності з розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії (акт Державного бюро розслідувань від 27 червня 2025 року);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень»; під час підготовки навчально-методичних праць та дидактичних матеріалів (акт Національної академії внутрішніх справ № 198-оп від 06 грудня 2024 року);

– науково-дослідній діяльності – для підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проєктів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову (акт Національної академії внутрішніх справ № 197-нд від 05 грудня 2024 року).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях.

Основні положення та висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображено у **тринадцяти** наукових публікаціях, зокрема: у 5 наукових статтях, опублікованих у фахових періодичних виданнях (у томі числі в іноземному науковому виданні (1) та у співавторстві (2)), а також у 8-ми тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях (з яких 2 у співавторстві).

Робота виконана українською мовою, її структура й обсяг визначається метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (342 найменування на 33 сторінках) та 5 додатків на 39 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 315 сторінок, з яких основний текст – 243 сторінок.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження О.М. Богатирчука на тему «Розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр» включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Загальний аналіз роботи.

У першому розділі «**Теоретико методологічні засади дослідження і криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр**» автор (серед іншого) дійшов висновку, що:

а) необхідність комплексного дослідження суспільно небезпечних діянь обраного напрямку обумовлена: фрагментарністю та розрізненістю наукових розвідок у аналізованій сфері; наявністю проблем організаційного характеру; складністю розслідування окремих кримінальних правопорушень, зазвичай пов'язаною з особливістю слідової картини, груповим характером їх учинення, високою латентністю;

б) елементами криміналістичної характеристики, серед яких ключовими для побудови методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр, є дані про: предмет злочинного посягання; обстановку вчинення кримінального правопорушення; спосіб учинення кримінального правопорушення; слідову картину кримінального правопорушення; особу злочинця;

в) з огляду на фактичну відсутність у більшості кримінальних проваджень розглядуваної категорії особи в процесуальному статусі потерпілого, дані про особу потерпілого віднесено до факультативних елементів обстановки кримінального правопорушення. Здійснено умовний поділ потерпілих на тих, хто знайомий зі злочинцем, і не знайомий з ним. Характерними рисами таких потерпілих часто є певна інертність, інфантилізм через невіру в ефективність розкриття кримінального правопорушення і відшкодування шкоди, побоювання незаконного впливу, звільнення з роботи порушником-керівником тощо. Встановлення інформації особу потерпілого дозволяє висунути та перевірити версії про особу злочинця, мотиви та вибір способу вчинення кримінального правопорушення;

г) спосіб вчинення аналізованих кримінальних правопорушень охоплює дії з підготовки, вчинення і приховування кримінального правопорушення, котрі об'єднані єдиним злочинним задумом (найбільш типовим є порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин (ст. 240 КК України), незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину (ст. 240¹ КК України));

д) поряд з типовими для кримінальних правопорушень у сфері землекористання та охорони надр, матеріально-фіксованими відображеннями слідів взуття, рук, шин транспортних засобів, знарядь вчинення кримінального правопорушення, слідами біологічного (кров, слина, піт або потожирові відображення) та хімічного (залишки ґрунту, піску, вапна) походження, виокремлено: одорологічні сліди, які можуть бути залишені на предметах, одязі, взутті, особистих речах, знаряддях вчинення кримінального правопорушення тощо; сліди, які містяться у службових документах, на цифрових носіях (збережена особиста інформація; електронна переписка; система електронного документообігу; рахунки в електронних платіжних системах; камери спостереження та ін.).

е) типовий портрет особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері землекористання - це особа чоловічої статі, яка проживає в місцевості вчинення протиправного діяння, у віці від 35 до 50 років, безробітна, або її діяльність пов'язана з господарською діяльністю. Загальними рисами в поведінці злочинця є: низька екологічна та технологічна культура, переважання корисливого мотиву; у групових кримінальних правопорушеннях простежується прагнення налагодити організаційні зв'язки зі злочинними елементами та групами, розширити сферу кримінального бізнесу.

У другому розділі **«Початковий та наступний етап розслідування кримінальних правопорушень у сфері землекористання та охорони надр»** автор аргументовано доводить, що:

а) відомості про кримінальне правопорушення за ознаками ст. ст. 239-240¹, 254 КК України найчастіше вносяться до ЄРДР на підставі: самостійного виявлення ознак кримінального правопорушення слідчими, оперативними підрозділами; матеріалів перевірки контролюючими природоохоронними органами; повідомлень, що надійшли від державних органів, громадських організацій юридичних осіб; рідше – за заявами очевидців, потерпілих.

б) слідчі ситуації наступного етапу розслідування обумовлюються результативністю попереднього етапу, наявністю підозрюваного, його позицією та

позицією учасників кримінального провадження, тактичними рішеннями слідчого:

- 1) особу злочинця встановлено, зібрано докази щодо його причетності до кримінального правопорушення, на підставі чого повідомлено про підозру;
- 2) особу, причетну до вчиненого встановлено, проте зібраних доказів не достатньо для повідомлення їй про підозру;
- 3) зібрано недостатньо доказів, відсутня інформація про підозрюваного;
- 4) зібрані докази свідчать про відсутність в діях підозрюваного складу кримінального правопорушення.

в) на початковому та наступному етапі висуваються та перевіряються типові слідчі версії: про спосіб учинення; про особу злочинця; про особу організатора; щодо принципу формування злочинної групи; про причетність до вчиненого працівників правоохоронних, природоохоронних, інших державних органів; щодо місцезнаходження незаконно видобутих корисних копалин; про вчинення інших протиправних діянь та ін. Здійснюється перевірка показань осіб, які заперечують свою непричетність до вчиненого, дають неправдиві показання тощо.

г) взаємодія під час розслідування кримінальних правопорушень кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр може відбуватись на відомчому, міжвідомчому та міждержавному рівні на постійній чи тимчасовій основі. Основними суб'єктами взаємодії є слідчі НП України, яким підвідомчі аналізовані кримінальні правопорушення, працівники Спеціалізованої екологічної прокуратури, оперативні підрозділи, зокрема СБУ, ДБР, БЕБ, органи державного нагляду у сфері охорони навколишнього природного середовища.

д) до найбільш ефективних процесуальних форм взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами віднесено доручення проведення слідчих (розшукових) і НСРД, повідомлення про наслідки ОРЗ; розшук підозрюваного. Типовими непроцесуальними формами взаємодії є діяльність у складі СОГ, сприяння слідчому у проведенні слідчих (розшукових) дій, взаємний обмін інформацією, узгоджене планування заходів, спрямованих на перевірку версій.

є) необхідне налагодження міжвідомчої взаємодії підрозділів, яким доручено застосування законодавства про охорону довкілля за координуючої ролі Спеціалізованої екологічної прокуратури, взаємодії між правоохоронними та

природоохоронними контролюючими органами, підтримання зв'язків з громадськістю (конфіденційне співробітництво, співпраця з екологічними активістами, волонтерами тощо) та ЗМІ (моніторинг преси, результати журналістських розслідувань та ін.).

ж) є нагальна необхідність доповнення Інструкції, затвердженої наказом МВС № 575, розділом XV «Особливості взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень проти довкілля», який визначатиме повноваження слідчих та оперативних підрозділів, склад відповідних СОГ за територіальним, тематичним принципом, права та обов'язки спеціалістів, ОРЗ тощо. Також підвищенню ефективності діяльності СОГ сприятиме застосування: методів кримінального аналізу; БПЛА; сучасних технологій виявлення слідів рук та візуальної біометрії; автоматизованих інформаційно-пошукових та інформаційно-довідкових систем; пересувної експертно-криміналістичної лабораторії.

У третьому розділі **«Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр»** розглянуто особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема: а) тактики огляду де , серед іншого, здобувач піддав критиці позиції тих науковців, які вважають що за неможливості залучити спеціаліста *відповідного профілю, слідчому можна самостійно застосовувати відповідне приладдя, інструменти та засоби* та надав своє вирішення наведеної ситуації (с.150-151); б) допиту свідків та підозрюваних; в) різноманітних видів судових експертиза експертиз; г) тактики ошуку, слідчого експерименту та тактики пред'явлення для впізнання. Окремо приділено увагу сутності проведення негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, що забезпечують досудове розслідування.

Загалом дисертаційне дослідження О. М. Богатирчука відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю запропонованих висновків. Автором використано достатньо широкий спектр літературних джерел. Висновки й пропозиції науково обґрунтовані і підтверджені

належними інформаційними даними.

Все це дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову працю, відзначити її новизну, самостійність виконання, належний теоретичний рівень.

Разом із тим, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження слід відзначити, що і як кожна робота такого масштабу, вона охоплює певне коло дискусійних питань, які не можуть залишитися поза їх критичного аналізу.

1. Так, у структурі дисертаційного дослідження автор окремо виділив розділ, присвячений криміналістичній характеристиці розглядуваних злочинів. Проаналізувавши думки вчених стосовно структурних елементів згадуваної криміналістичної категорії ним виокремлено та ретельно досліджено саме ті, які (на його думку) притаманні лише для злочинів у сфері землевикористання та охорони надр, а саме: а) предмет злочинного посягання; б) обстановку вчинення кримінального правопорушення та особу потерпілого в якості факультативного елемента; в) спосіб учинення кримінального правопорушення; г) слідову картину кримінального правопорушення; д) особу злочинця. В той же час, автор висловив непереконливу позицію (с.45) щодо недоцільності включення до криміналістичної характеристики розглядуваних злочинів такого елемента як «наслідки злочину», який обґрунтовано включали до згадуваної криміналістичної категорії науковці, що раніше досліджували проблеми розслідування злочинів проти довкілля (О .В. Одерій, С. О. Книженко).

2. У другому розділі «Початковий та наступний етап розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр» автор цілком правильно приділяє увагу таким питанням, як: а) типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування; б) побудова слідчих версій та планування розслідування; в) особливості взаємодії слідчих з іншими

суб'єктами. Більше того, це корелюється з результатами опитування практиків, з яких 66% відповіли щодо потреби у відповідних рекомендаціях саме при організації початкового етапу розслідування злочинів щодо землевикористання та охорони надр (с. 281). Разом з тим, питання особливостей відкриття кримінального провадження щодо розглядуваної категорії кримінальних проваджень залишилося поза увагою дисертанта.

3. Дисертантом цілком правильно акцентується увага на тому, що тактика проведення огляду місця події розглядуваних злочинів має певну специфіку. Зокрема, під час огляду місця незаконного видобування корисних копалин, буритину (ст. ст. 240, 240¹ КК України), найбільш доцільним є застосування фронтального методу, оскільки, зазвичай, місце події характеризується значною кількістю та розосередженістю слідової інформації (слідів взуття, засобів учинення злочину та ін.). Погоджуємося, проте до особливостей слід віднести й іншу проблему. Так, під час огляду місця події виникає необхідність у поводженні з габаритними громіздкими об'єктами, які виявлені і мають значення для кримінального провадження. Йдеться про ті об'єкти, які можуть бути використані як речові докази в суді та (або) забезпечити цивільний позов для відшкодування завданої шкоди, проте створення відповідних умов для їх оформлення та збереження з різних причин є проблемним (брак належної регламентації, необхідність залучення спеціальної техніки для транспортування, відсутність місця для зберігання тощо). Це стосується (наприклад) підйомних механізмів (лебідки), вугільної маси (інколи десятки і більше тон), автомобілів (особливо вантажівок), тракторів й та ін. А якщо прийняти до уваги й той факт, що наведене може знаходитися у віддаленому безлюдно місці (в лісі, в полі та ін.), то існують ризики втрати таких об'єктів. Звідси, під час прилюдного захисту означена проблема потребує свого пояснення з боку здобувача.

4. За діючим КПК України (2012 р.) законодавець виключив з функцій

слідчого здійснення профілактичних заходів. Разом з тим, не зважаючи на таке концептуальне оновлення кримінального процесуального законодавства, окремі положення щодо профілактичної діяльності правоохоронних органів зберігаються в інших нормативно-правових актах. Зокрема, в Законі України «Про національну поліцію» одним із основних її повноважень визначено профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень (п.1. ч.1. ст. 23), а відтак обов'язок виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення за співробітниками органів МВС зберігається. Так само й у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» серед обов'язків оперативних підрозділів визначено вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів для попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень (п. 1 ст. 7). Тобто, в названих законодавчих актах прямо вказано правоохоронним органам здійснювати профілактику правопорушень. З огляду на це, як на наш погляд, дисертанту доцільно було приділити увагу і цій проблематиці.

5. Дисертація значно б виграла у плані практичної складової, якщо б було досліджено міжнародний досвід розслідування злочинів у сфері землевикористання та охорони надр.

Висловлені зауваження стосуються окремих аспектів, за своїм змістом здебільшого носять дискусійний або рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Богатирчука Олександра Миколайовича
«РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ

ЗЕМЛЕВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ НАДР», є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального процесу, криміналістики та практичної діяльності відповідних органів, а саме комплексно вирішують проблему розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр», а також у наданні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України.

Кваліфікаційна наукова праця є самостійною роботою, пройшла належну апробацію, її зміст цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності. Оформлення дисертації відповідає встановленим МОН України вимогам.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження **«РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗЕМЛЕВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ НАДР»** є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, вирішує важливе наукове завдання, є актуальним, завершеним, таким, що має теоретичну і практичну значущість та відрізняється науковою новизною. Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283, 19.05.2023 № 502, 03.05.2024 за № 507), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017. «Паро затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів

України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а його автор, Богатирчук Олександр Миколайович, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 Право.

Офіційний опонент:

Професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування
Донецького державного університету внутрішніх прав,
доктор юридичних наук, професор

О. В. Одерій